

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ЗАХИСТ ПРАВ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Алімов О. Ю.

*старший судовий експерт відділу досліджень
у сфері інформаційних технологій
Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України
м. Дніпро, Україна*

Невід'ємною складовою об'єктивного вирішення спору в господарському процесі, зокрема, при порушенні прав інтелектуальної власності є застосування спеціальних знань, тобто експертне дослідження з питань інтелектуальної власності

Як показала практика, ефективний захист прав інтелектуальної власності та судова експертиза – поняття неподільні. З метою однакового і правильного застосування законодавства у вирішенні спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, Вищий господарський суд України 17 жовтня 2012 виніс постанову № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [1].

Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Процесуальне законодавство, зокрема стаття 242 Кримінального процесуального кодексу України, деталізує, що «експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.»

Аналізуючи зміст поняття «спеціальні знання», необхідно виділити його основні ознаки.

Одним з основних критеріїв, що дозволяють розмежувати спеціальні й інші знання, є поширеність тих чи інших знань. На цій підставі можна виділити загальновідомі знання та знання, що не відомі широкому колу людей. Наприклад, всім нам відомо, що таке ліки Проте, напевно, не кожен з нас знає, що таке діюча речовина лікарського засобу і що вона має три види назв, застосування яких обумовлено їх функціональним призначенням та науковими потребами. І, напевно, лише спеціалістам відомо, що таке «міжнародна непатентована назва» і за якими правилами вона складається. Тобто, спеціальні знання і є тими знаннями, що відомі лише фахівцям, а не широким верствам населення. Це, також, і ті знання, що не є загальнодоступними. До таких знань, зокрема, відносяться знання в галузі криміналістики (наприклад, судової балістики, судової вибухотехніки тощо).

Другою ознакою, що характеризує поняття «спеціальні знання» є їхня цільова спрямованість. Так, якщо використання всіх інших знань спрямовано на вирішення певної наукової чи практичної задачі, застосування спеціальних знань спрямовано на вирішення питань, пов'язаних з обставинами певної справи – тобто одержання доказів [2].

На основі результатів аналізу чинного кримінального процесуального законодавства, можна дійти висновку, що прямо передбачені тільки «процесуальні» форми використання спеціальних знань: участь спеціаліста при проведенні слідчих дій; проведення судових експертиз. Безпосереднє використання слідчим спеціальних знань в момент прийняття процесуальних рішень та проведення слідчих (розшукових) дій передбачено законом. Суб'єкти, які використовують спеціальні знання у процесуальному законодавстві чітко визначені, а саме: слідчий; експерт; спеціаліст.

Основні форми використання спеціальних знань вказані в таблиці 1.

Таблиця 1

Окремі статті Кримінального процесуального кодексу України з використанням спеціальних знань [3]

Форма використання	Номери статей Кримінального процесуального кодексу України
Безпосередньо використання спеціальних знань слідчим, слідчим суддею, судом, прокурором	22, 40, 46, 91, 92, 93, 94, 214, 223, 228, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 245
Участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій	56, 68, 71, 72, 79, 122, 226, 227, 237, 238, 239, 240, 241, 252, 266, 327, 354, 360, 491
Призначення і проведення судових експертиз	69, 70, 79, 101, 102, 122, 242, 243, 244, 245, 327, 332, 486, 509, 518

Таким чином, метою судових експертиз є одержання доказової інформації, а експертні висновки є джерелами доказів.

Тобто, у спрощеному вигляді можна сказати, що доказами є фактичні дані, а джерелами доказів – матеріали провадження, в яких ці дані містяться (в цьому випадку – висновки судових експертиз).

До доказів, що встановлюються за допомогою судових експертиз, висуваються особливі вимоги: по-перше, вони мають містити інформацію про конкретні матеріальні об'єкти, явища та процеси; по-друге, ця інформація має стосуватися обставин конкретної справи [2].

Предметом експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав є певні властивості та характеристики об'єктів, комплексне дослідження яких дає можливість визначення їх відповідності законодавчо закріпленим нормам виготовлення та розповсюдження (виявлення ознак контрафактності), та встановлення інших обставин справи, що мають значення для органів дізнання, досудового слідства та суду.

Експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав вирішує дві основні групи задач: ідентифікаційні та діагностичні.

Для ефективного вирішення поставлених перед судовим експертом задач використовуються різноманітні методи дослідження, які базуються на сучасних досягненнях науки та техніки. Ці методи поділяються на загальні, загальнонаукові та спеціальні.

До загальних методів відносяться формально-логічні методи пізнання, які складаються з абстрагування, аналізу, синтезу, узагальнення, індукції та дедукції, гіпотези, формалізації, аналогії тощо.

Серед загальнонаукових методів, при дослідженні контрафактної продукції використовуються спостереження, вимірювання, описання, експеримент, порівняння, моделювання, та реконструкція.

Спеціальні методи включають такі класи методів:

1. Криміналістичні (візуальні, мікроскопічні, фотографічні та інструментальні методи);

2. Лінгвістичні (якісно-атрибутивний метод, метод математичного моделювання, метод статистичного аналізу формальних характеристик тексту, дистрибутивний аналіз, контент-аналіз, валентний аналіз, компонентний аналіз);

3. Методи аналізу сигналів (аудіативний, осцилографічний, спектральний, електроакустичний метод);

4. Інші методи, що впровадилися в криміналістику і судову експертизу з природних і технічних наук у результаті інтеграції знань та застосування яких обумовлено особливостями об'єктів дослідження.

Вибір комплексу методів, що використовується при дослідженні контрафактної продукції обумовлюється як предметом, завданнями та об'єктами досліджень, так і ступенем ефективності того чи іншого

методу, допустимості з точки зору закону, складності, збереження об'єкту тощо [4].

Отже, способом захисту авторського права і суміжних прав визнаються закріплені законодавством матеріально-правові засоби примусового характеру, за допомогою яких відновлюються (визнаються) порушені (оспорені) права і здійснюється вплив на порушника авторського права і суміжних прав, а призначення й проведення експертиз у сфері інтелектуальної власності здійснюється за правилами, що передбачені для будь-яких видів експертиз. Завдання, що ставляться перед судовим експертом, визначають із урахуванням необхідності встановлення певних об'єктивних фактичних даних, які мають практичне значення для з'ясування істини у справі, до яких належать: вид і розмір збитків (матеріальної шкоди), завданих правовласнику об'єкта інтелектуальної власності, обсяг відтворення об'єктів авторського права (повне або часткове відтворення твору, відтворення частини, яка має самостійне значення), спосіб їх використання тощо.

До компетенції експерта у сфері інтелектуальної власності не входить з'ясування певних обставин, що не потребують спеціальних знань, а також правових питань, вирішення яких зараховано законом до компетенції слідчого або іншої уповноваженої особи (зокрема, щодо вини, правового оцінювання дій сторін, відповідності окремих нормативних актів вимогам закону тощо).

Література:

1. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 № 12 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 11.05.2021).

2. Кириченко І. А. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності : Навч. посібник. Київ : Ін-т інтел. Власн. і права, 2005. 172 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 20012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.05.2021).

4. Методика проведення досліджень оптичних носіїв, що містять об'єкти авторського права та суміжних прав / Ковальов К. М., Дорохіна І. П., Валовий Л. В., Жирко В. В. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2008. 65 с з іл.